

PERSONÁLNÍ KRIZE UMOCŇUJE KOLAPS ČESKÉHO LESNICTVÍ

Aleš Erber

V dnešní situaci, kdy na lesy působí dlouhodobá perioda sucha, dochází k plošným rozvratům smrkových a borových porostů. Na řadě lokalit již nastaly takové podmínky, že boj se škůdci je málo efektivní a někde už dokonce zbytečný. Ovšem stále je velká plocha lesů, kde se jejich rozvrat oddálí, zpomalí či, při troše štěstí, zastaví. Aby se tak stalo, je nezbytně nutné zasahovat v oblastech a na stanovištích, kde porosty nejsou ještě v „zóně smrti“. Jenomže nejúčinnější boj s kůrovci závisí na včasné identifikaci kůrovcových stromů a jejich asanaci. To je ovšem spojeno s dostatečným množstvím pracovních sil. Bohužel ani to nemá lesnický provoz k dispozici, protože lesních pracovníků je nedostatek. Jaké důvody vedly k dlouhodobé personální krizi a je vůbec prostor ke zlepšení? Co se musí změnit, aby se obdobná krize neopakovala z hlediska sociálních aspektů? Právě to budeme probírat v tomto příspěvku.

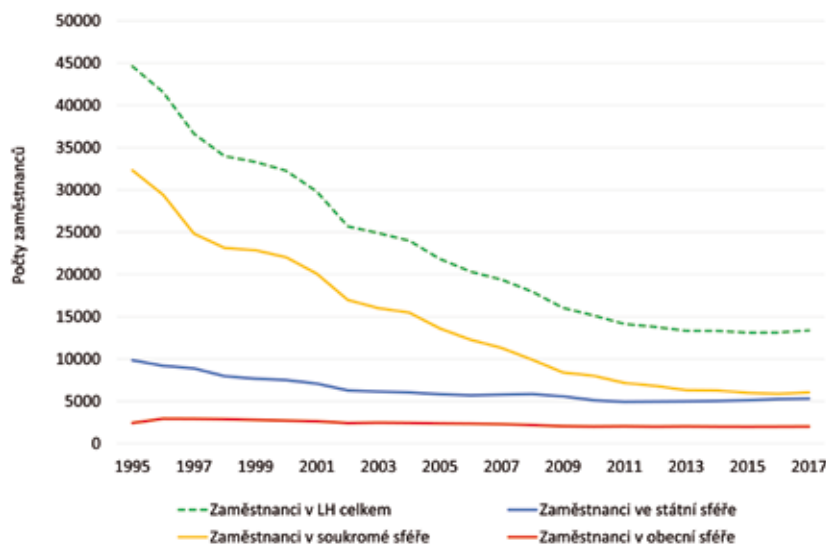
V českém lesním hospodářství byl dlouhodobým trendem odliv pracovních sil. V dřtivé většině případů se jednalo o manuální pracovníky v pěstební a těžební činnosti, kteří museli snést rozmarný každodenní počasí i turbulence v podnikatelském prostředí našeho lesnictví. Od transformace státních lesů a lesního hospodářství jich každoročně ubývalo po tisících. Neochota přistoupit ke zvýšení mezd lesnímu personálu byla způsobena snahou o maximalizaci zisku vlastníků lesů (stát, města a obce či soukromí vlastníci lesů). Velké množství lesních dělníků postupně odešlo po dovršení důchodového věku. Ovšem náhrada novými a především mladými pracovníky dodnes přichází jen zřídka. Chybějící dělníci jsou jen částečně nahrazováni levnou pracovní silou ze zahraničí, ale ta v dřtivé většině případů nespĺňuje kvalifikační předpoklady. Než se proškolí a adaptují, pracovní povolení skončí.

PŘÍČINY NEDOSTATKU LESNÍCH DĚLNÍKŮ

Odliv lesních pracovníků je zaznamenáván dlouhodobě. Jednou z příčin se jeví nestabilita trhu v lesním hospodářství, nejistota práce, neodpovídající platové hodnocení a špatné pracovní podmínky lesních dělníků a živnostníků. Samotné zárodky dnešních problémů lze zřejmě

hledat v transformaci lesního hospodářství po roce 1989, kdy došlo k přechodu od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní. Tehdejší lesní závody se téměř všechny transformovaly na lesní správy a na akciové společnosti na základě privatizačních projektů. Tím se provázané lesní hospodaření rozdělilo na péči o les a dřevařský byznys nevnímající stav a vývoj lesa. Dnes spravují státní lesy především Lesy České republiky, s.p., Vojenské lesy a statky České republiky, s.p., a správy ná-

rodních parků. Lesní správy LČR ani správy národních parků nemají své zaměstnance v těžební ani v pěstební činnosti. U LČR výjimku tvoří čtyři lesní závody, pokud nepočítám semenářský závod v Týništi nad Orlicí. Správy národních parků si dřív prodávají samy. U LČR k tomu dochází kvůli kůrovcové kalamitě až v posledním období, což je v dřevařském byznysu vnímáno negativně. Oba tyto subjekty pak ke všemu soutěží práce v lese s cílem dosažení nejnižší ceny.

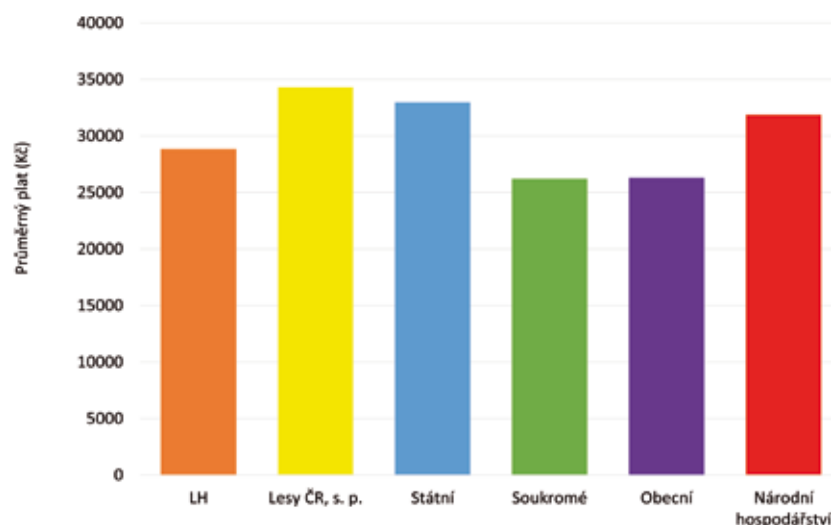
Vývoj počtu zaměstnanců v LH v letech 1995–2017. V grafu nejsou zahrnuti OSVČ pracující v lesnických činnostech. ČSÚ jejich počet za rok 2019 uvádí 7 051, přičemž v roce 2010 jich podle něj bylo 9 104. Zdroj: ČSÚ

Kvůli nízké vysoutěženým cenám za práce pak firmy nemohou plnohodnotně zaplatit své nasmlouvané subdodavatele prací. Často jsou najímáni místní živnostníci především na pěstební práce. Domnívám se, že vyplácení nízkých mezd v oboru je vyvoláno dlouhodobě nastaveným obchodním systémem, jenž se zrodil při transformaci státních lesů a hraje klíčovou roli v dnešní personální krizi, ale i v krizi celého lesnicko-dřevařského sektoru. Nepružný a stále přežívající obchodní model u LČR se podařil zafixovat známou koncepcí Ministerstva zemědělství k obchodní politice LČR, tzv. Dřevěnou knihou. U zřizovatele národních parků pro změnu převládá vize provozu bez vlastních pracovních sil a techniky. Jádrem problému nízkých mezd a pružných obchodních systémů se tedy nachází v samotné státní politice současné vlády i vlád minulých, které udržovaly či udržují nefunkční systémy při životě. Lze proto konstatovat, že lesnická politika zmíněných subjektů se připojila k ostatním příčinám odlivu lesních dělníků z lesnictví a k vyliďňování venkova.

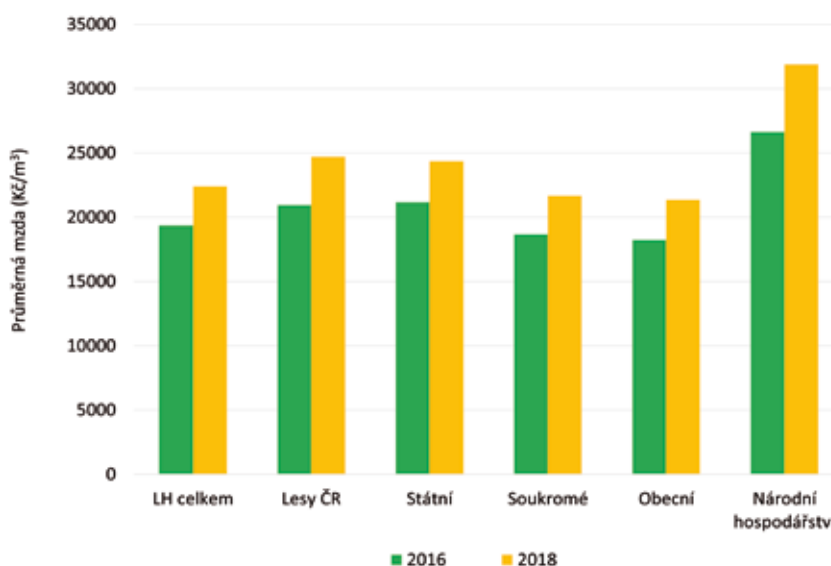
GLOBÁLNÍ ZMĚNA KLIMATU A LESNÍ DĚLNÍCI

Ještě před několika lety zažívali vlastníci lesů, především ti státní, „zlatou dobu“. Dosahovali dříve nevídaných zisků. Cena nejčastějšího sortimentu stoupala na trhu se dřívím od doby po zpracování větrné kalamity způsobené Kyrilem a Emmou po explozi kůrovcové kalamity. Ovšem mzdy lesních dělníků, živnostníků i samotných lesníků (revírníků) stoupaly nepřiměřeně velmi pomalu vzhledem k dosahovaným ziskům. Zdůvodnil bych to určitým despektem lesnického manažerského řízení k dělnickým profesím. Trend odlivu lesních dělníků a výši mzdy změnilo až sucho spojené s globální změnou klimatu a s kůrovcovou kalamitou. Pokud se bavíme o změně v přístupu hospodaření v závislosti na změně klimatu, tak základ včasné adaptace lesů, boje proti kůrovcové kalamitě a přizpůsobení budoucích lesů na odlišné růstové podmínky, než jsou ty dnešní, tkví v dostatečném množství kvalitních lesních dělníků. Bez nich boj s kůrovcovými kalamitami nezpomalíme a nové lesy pro příští generace nepřipravíme.

Abychom v lesích udrželi kvalitní pracovní sílu a přilákali pracovníky nové, je nutné je adekvátně peněžně odměnit, vytvořit jim optimální pracovní zázemí, po-

Porovnání průměrných platů zaměstnanců v jednotlivých sférách lesního hospodářství (2018). Zdroj: ČSÚ, výroční zpráva Lesů ČR, s.p

Průměrná hrubá měsíční mzda manuálně pracujících zaměstnanců v jednotlivých sférách lesního hospodářství v letech 2016 a 2018. Zdroj: ČSÚ

sunout lesnictví a práci v lese na vyšší místo v žebříčku společenských hodnot a stvořit atraktivní obor, který bude veřejnost respektovat více, než tomu je dnes. Proto by se měly průměrná hrubá měsíční mzda lesních dělníků a další benefity přibližovat vždy k lesnickému personálu. Domnívám se, že stávající trend ve zvyšování mezd, především v dělnických profesích, by se měl udržet, přičemž by vlastníci lesů měli úspory hledat v jiných segmentech lesní výroby, například ve snižování investic do ochrany kultur proti zvěři snížením početních stavů býložravé lesní zvěře či ve větší míře využívání dynamických sil přírody, tzn. přirozené obnovy.

FUNKCE LESŮ A POSTAVENÍ LESNÍKŮ VE SPOLEČNOSTI

Lesy jsou páteří krajiny a pro společnost jsou nezastupitelné. Starají se o ně lesníci, a i přesto se na jejich důležitou úlohu často zapomíná. Je tedy otázkou, zda může i tento fakt přispívat k nízké mzdě, která se přibližuje k průměrné mzdě. Jedině u LČR je průměrná mzda zaměstnanců dokonce vyšší, než je celorepublikový průměr, tedy až na manuálně pracující profese, kde je situace podstatně horší, stejně jako u ostatních vlastníků lesů.

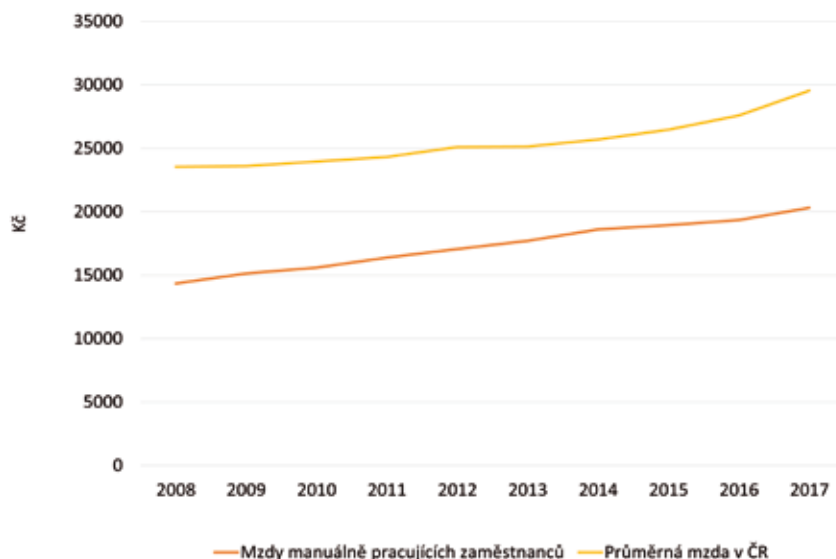
ZRCADLO PRO LESNÍ SPRÁVCE A VLASTNÍKY LESŮ

Dnešní nedostatek lesních pracovníků v českých lesích je jednak výsledkem toho, že kvalitu práce v systému soutěžení zakázek nejsou lesníci schopni uhlídat jako v průmyslu, kde mohou jít do soutěže zcela přesně zadané a kontrolovatelné zakázky, jednak obrazem určité zdráhavosti lesních manažerů a vlastníků lesů v soukromé sféře zvýšit mzdu lesnickým profesím. Nedostatečný zájem o práci v lese se kvůli tomu promítl i do zaměstnávání mladých lidí. Nedivme se jim, že v něm nevidí svoji budoucnost, perspektivu a pracovní jistoty. Proto se do lesnictví nikdo nehrne. Na nezáměr o lesnickou profesi musely v dnešní době reagovat například LČR, kdy revírníkům i lesním dělníkům skokově navýšily základní mzdu, a to i přes snižující se zisk. Ovšem takové jednání si jiný vlastník lesa nemůže v dnešní krizi dovolit.

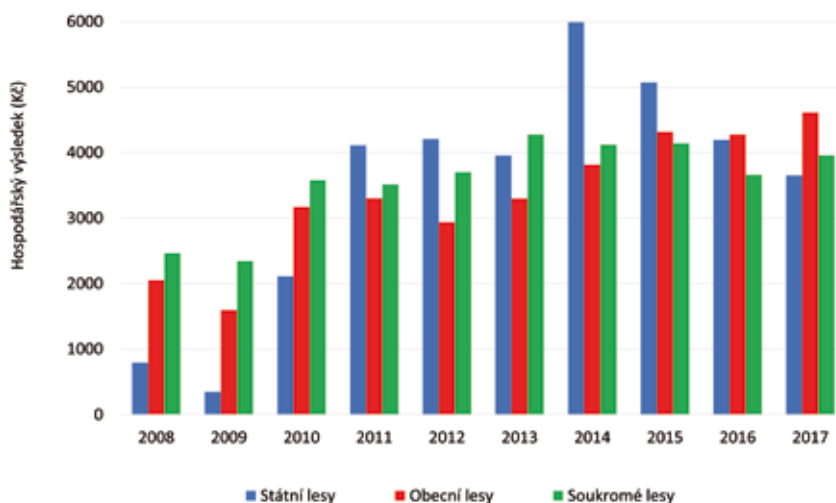
KDO NASTAVUJE CENU PRÁCE V ČR?

Cena práce na českém lesnickém trhu se odvíjí od největších správců lesů v daném regionu, tzn. vytváří se dle vysoutěžených cen práce v rámci zakázek LČR, v národních parcích a podle výše mezd u VLS. Odměňování v těchto podnicích navíc nepřímou ovlivňuje příjmy i u subdodavatelů prací, u živnostníků a zaměstnanců v těžební i pěstební činnosti v soukromé sféře. Státní lesy totiž dominují na území ČR v rámci správy lesního fondu (57 % lesů v ČR) a z této plochy vycházejí i jejich každoroční práce v pěstební a těžební činnosti, na které je vázána značná poptávka po lesnických službách a prodeji dříví. Tento fakt ovlivňuje do značné míry chování celého lesnicko-dřevařského sektoru. Dominantní postavení na trhu pak mají LČR, které hospodaří na 48 % lesní plochy.

U soukromých vlastníků lesů je situace jiná. U nich mají dělnické profese sice jistotu své práce v místě bydliště, ovšem v rámci odměňování jsou zaměstnanci či najímaní živnostníci placeni v průměru ještě hůře. To zřejmě odpovídá faktu, že vlastníci lesů se svými zaměstnanci či živnostníci jsou schopni minimalizovat své náklady a být ekonomicky efektivnější. Proto jsou tito pracovníci schopni akceptovat nižší odměňování své práce, protože v porovnání např. s lesními dělníky vykonávajícími práce pro smluvní

Průměrná hrubá měsíční mzda manuálně pracujících zaměstnanců – fyzických osob v LH. Zdroj: ČSÚ

Hospodářský výsledek různých typů vlastníků lesa pouze za lesnickou činnost před zdaněním (Kč/ha), včetně příspěvků na hospodaření v lesích. Zdroj: Ministerstvo zemědělství

partnery LČR mají v konečném součtu vyšší platy.

KŮROVEC I NADÁLE ZLATÝM BROUČKEM PRO LESNÍ DĚLNÍKY!

S ohledem na nedostatek lesních dělníků a zvyšující se objem těžební a pěstební činnosti rostou ceny práce. Jinými slovy lze říci, že nebýt kůrovcové kalamity a zvýšené poptávky po lesních dělnících, úroveň mezd by se tak rapidně nenavýšovala.

Jsem přesvědčen o tom, že kdyby byl nastaven funkční systém výhradně u LČR s odpovídajícím životaschopným obchodním modelem pružně provázaným s trhem, tak by dostatečné množství kvalitních lesních dělníků bylo schopno výrazně zpmalit šíření kůrovcové kalamity.

JAKÉ MZDY MAJÍ V OKOLNÍCH STÁTECH?

Pokud budeme porovnávat mzdy s okolními státy, tak je velmi zajímavý průměr

mezi cenou práce a cenami dříví, které jsou ve středoevropském regionu přibližně stejné. Pokud budeme porovnávat cenu práce před propuknutím kůrovcové kalamity, tak v Německu, Rakousku i v Polsku si lesní dělníci mohli v roce 2016 vydělat až o několik desítek tisíc korun více než v ČR. Průměrná hrubá mzda v ČR byla k roku 2016 u lesních dělníků 19 336 Kč/měsíc. U zaměstnanců v lesním hospodářství byl průměrný hrubý výdělek 25 602 Kč/měsíc. Od propuknutí kůrovcové kalamity stoupla průměrná hrubá mzda v dělnických profesích za celé lesnictví k roku 2018 na 32 402 Kč/měsíc.

OČEKÁVANÁ NOVÁ STÁTNÍ LESNICKÁ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PILÍŘ

Od nové státní lesnické politiky očekáváme razantní změnu v přístupu hospodaření v lesích, která bude stát na jasně definovaných krátkodobých a dlouhodobých cílech, jejichž plnění bude stát vyžadovat více, než tomu bylo u Národního lesnického programu II. (2007–2013), kde na nízké platy v oboru poukazuje SWOT analýza. V kapitole 5.3. „Sociální pilíře“ se dokonce konstatuje, že „sociální situace zaměstnanců v lesním hospodářství je neuspokojivá, ve výdělkovém i společenském žebříčku jsou na jedné z nejnižších příček“. Bohužel ke zlepšení nedošlo, a to ani u státních lesů. Proto věřím ve větší důraz

na sociální aspekt, který se musí projevit především u státních firem, aby se pro mladé lidi vytvořily odpovídající podmínky zajišťující atraktivitu oboru, které by vykryly poptávku v co nejkratším časovém horizontu.

ZÁVĚR

Jednou ze zásadních otázek je, zda čeští vlastníci lesů budou schopni adekvátně zaplatit lesnímu personálu a především lesním dělníkům. Za stávající lesnické krize mnoho vlastníků lesů už totiž nemá na to, aby zvyšovali mzdy svým lesním dělníkům.

Lze předpokládat, že krize ekologického i ekonomického charakteru donutí vlastníky lesů k odlišným přístupům ke správě a obhospodařování lesů. Co se týče lesních pracovníků, tak jsem přesvědčen, že do budoucna bude efektivnější udržet si podstatnou část v zaměstnaneckém poměru, a to především u správy státního majetku, který se musí řídit zákonem o veřejných zakázkách. V případě dodavatelských prací bude muset být cena práce více ohodnocena, ale k tomu donutí firmy samotná poptávka na pracovním trhu. Je otázkou, zda navyšování odpovídajících mezd nebude devalvováno mzdou pro pracovníky z východu, kteří jsou schopni zvládnout velké množství těžké práce a strpět menší mzdu. To totiž může vést

k využívání lesních dělníků z cizích zemí jen proto, aby vlastníci lesů měli vyšší zisky. Takové jednání pak lze označit jako porušování principu trvale udržitelného hospodaření, protože sociální pilíř není naplňován, čímž se devaluje hodnota práce na trhu práce.

V okolních státech, jako je Německo, Rakousko nebo Polsko, se vlastníci lesů (soukromí, městští a hlavně státní) již v minulosti vydali spíše cestou vlastních nebo napřímo najímaných zaměstnanců. Nezmění to ani skutečnost, že v okrajových oblastech těchto států se často jedná o lidi z Čech, Slovenska, Polska nebo Ukrajiny. Dobře si totiž uvědomovali především výhody svých zaměstnanců vybavených dobrou technikou při kalamitách různého charakteru. Také lépe vnímali další souvislosti, např. propojení regionálního rozvoje oblastí s lesním hospodářstvím a funkcemi lesů s pozitivním dopadem na vnímání veřejnosti. Lesního dělníka vnímají jako přirozenou součást lesnického provozu, jelikož se jedná o prodlouženou ruku lesníka, s nímž by měl pracovat v „symbióze“.

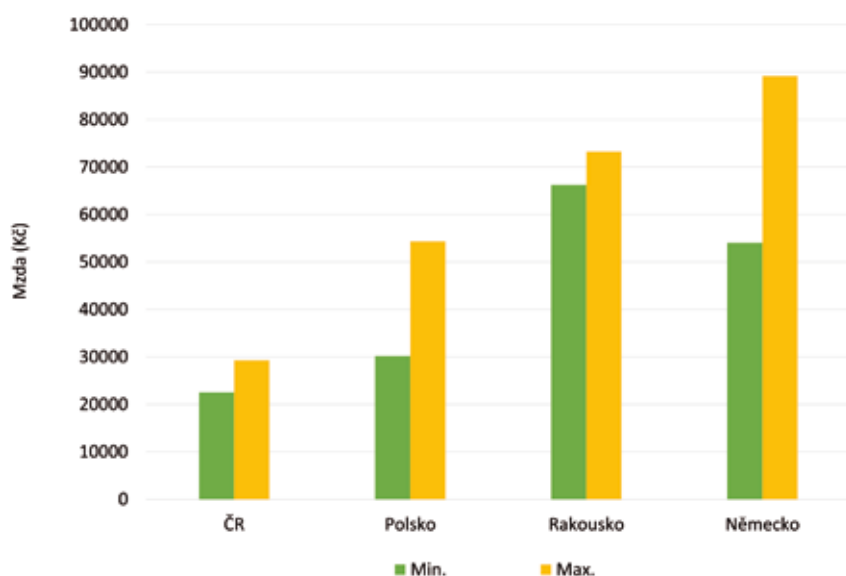
Špatné mzdové ohodnocení lesních pracovníků a lesníků zavdává nedobré postavení jich samotných i oboru jako takového ve společnosti a tím pádem nezájem o náš obor. Lze říci, že v tomto směru došlo k selhání státu. Minulé vlády špatně nastavily státní lesnickou politiku vykonávanou především prostřednictvím správců státních lesů a státních podniků, kde hlavní roli hraje státní podnik LČR. Ten se poslední roky řídil již zmíněnou tzv. Dřevěnou knihou. Pozadu nezůstává v tomto ohledu ani politika Ministerstva životního prostředí, které nemá zpracovanou dlouhodobou koncepci fungování správy národních parků včetně financování specifických managementů včetně managementu lesů. Do budoucna bude na každém vedení lesnické firmy a na vlastních lesů, především těch státních, zda budou ve svém řízení uplatňovat více sociální pilíř, aby se lesnictví stalo atraktivním a stabilním oborem. Je důležité si uvědomit, že každý manuální pracovník či hajný vykonávající správu lesa dává svým stylem a způsobem života signál veřejnosti, jak se oboru daří.

Autor:

Ing. Aleš Erber

Odborný lesní hospodář a lesnický poradce

E-mail: a.erber@centrum.cz

Mzdy lesníků v jednotlivých státech v roce 2016 (Kč). Kalkulováno s průměrným kurzem EUR z roku 2016 (27,033 Kč/EUR), z roku 2017 v PLN (6,185 Kč/PLN). Zdroj: ČSÚ, www.ausbildung.de, www.gehaltskompass.at, gospodarka.dziennik.pl